

OCJENE I PRIKAZI

Jeronimove hagiografije. Priredili i preveli s latinskoga: Vesna BADURINA-STIPČEVIĆ i Vinko GRUBIŠIĆ. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2008., 171 str.

Vesna Badurina-Stipčević i Vinko Grubišić ovu su knjigu posvetili hrvatskomu prijevodu latinske hagiografije sv. Jeronima. Knjiga donosi hrvatske prijevode triju Jeronimovih tekstova – *Vita Pauli*, *Vita Hilarionis*, *Vita Malchi* – svjedokâ egipatskoga, palestinskoga i sirijskoga monaštva, a popraćena je uvodnim tekstom autorice i završnim tekstom autora.

U uvodnome tekstu *Jeronimove hagiografije u hrvatskoj književnoj tradiciji* (9–27) Vesna Badurina-Stipčević, nakon nekoliko svojih ranijih vrijednih radova o tekstovima hagiografske trilogije sv. Jeronima u hrvatskoj glagoljskoj književnosti,¹ u ovome tekstu najprije sažima svoja istraživanja o najslavnijoj Jeronimovoj legendi *Vita Pauli*, koju hrvatska glagoljska književnost posjeduje u pet zborničkih i brevijarskih kodeksa u dvjema tekstovnim redakcijama. Dok su legende u zbornicima – u fragmentu² iz 15. i u *Žgombićevu zborniku*³ iz 16. stoljeća – u hrvatsku književnost ušle iz grčke prijevodne tradicije Jeronimove latinske legende, brevijarski tekstovi o sv. Pavlu Pustinjaku – u rukopisnome *II. Novljanskome brevijaru* iz 1495. godine, te u tiskanome *Baromićevu brevijaru* iz 1493. godine i *Brozićevu brevijaru* iz 1561. godine – prevedeni su s latinske Jeronimove legende. Autorica

¹ V. BADURINA-STIPČEVIĆ. *Hrvatskoglagojska legenda o svetom Pavlu Pustinjaku*. Zagreb: Znanstvena biblioteka Hrvatskog filološkog društva (knj. 22), 1992., 126 str.; *Legenda o sv. Hilarionu Opatu u hrvatskoglagojskim brevijarima*. *Slovo* 52–53 (2004): 27–40 i dr.

² Arhiv HAZU, sign. *Fragm. glag.* 32/b-c.

³ *Žgombićev zbornik*. Arhiv HAZU, sign. VII 30.

govori o kultu sv. Pavla Pustinjaka u hrvatskoj književnosti, o pavlinima, o Jeronimovim hagiografskim tekstovima nakon hrvatskoga književnoga srednjovjekovlja (Glavinić, Gašparoti). Govoreći o hagiografskome žanru Jeronimova teksta *Vita Pauli*, autorica drži da je »u žanrovskom smislu legenda vrlo kompleksna i teško se može svrstati u neku podvrstu hagiografske književnosti« (13). Ova je legenda doista kompleksna, ali bez obzira na dijelove sadržaja i kompoziciju teksta (»netipično je da sadrži životopise dvaju svetaca« 13), tu hagiografiju ne bi trebalo tražiti u nekoj podvrsti hagiografske književnosti, jer *Vita Pauli* pripada žanrovima koji su utemeljili hagiografiju; ona pripada hagiografskomu žanru *vitae*, u ovome slučaju žanru *monaške biografije*. To što se u tekstu, osim legende o sv. Pavlu, nalazi i priča o sv. Antunu – što je Jeronim, dakako, učinio kako bi svojega junaka Pavla istaknuo kao »prvoga pustinjaka« i istinskoga utemeljitelja monaštva – ne bi trebalo mijenjati žanr teksta, jer tisuće hagiografskih tekstova, na Istoku i na Zapadu, počevši od *pasijâ* (pa i *acta martyrum*), pričaju o sudbinama više protagonista – mučenika, svetaca, ispovijedalaca, biskupa – da ne govorimo o nizovima hagiografskih tekstova, ili o velikim hagiografskim ciklusima u kojima se u jednome djelu nižu i povezuju *passiones* i *vitae* mučenika ili svetaca koji često dolaze i iz raznih krajeva, ili čak ne pripadaju ni istomu vremenskomu razdoblju. Autorica nam predstavlja i *Legendu o sv. Hilarionu*, koju je našla u 17 glagoljskih brevijara od 14. stoljeća do *Brozićeva brevijara* iz 1561. godine. Taj se najopsežniji hagiografski tekst sv. Jeronima od 47 poglavlja u hrvatskoj književnosti, kako je utvrdila autorica, sačuvao samo u nekoliko poglavlja, u različitoj duljini od brevijara do brevijara. *Legendu Vita Malchi* autorica nije našla u hrvatskoj glagoljskoj književnosti. Autorica se dotakla i nekih starih pitanja koja istraživači postavljaju uz Jeronimovu hagiografsku trilogiju: to je uvijek ponovno postavljano pitanje o povijesnosti osoba Pavla, Hilariona i Malka, pitanje datiranja njihovih legendi, te broj sačuvanih rukopisa pojedinih hagiografija. Pitanja su to koja se u golemoj literaturi o Jeronimovu hagiografskome djelu, tijekom vremena, pa i u najnovijim istraživanjima znatno mijenjaju i neprestano nadopunjuju. Što se povijesne autentičnosti Jeronimovih junaka tiče, koliko možemo slijediti novija proučavanja, rezultati govore da je najmanje pouzdana upravo autentičnost sv. Pavla, dok se istodobno otkrivaju nove potvrde o postojanju sv. Hilariona, utemeljitelja palestinskoga monaš-

tva. Što se vremena postanka pojedinih legendi tiče, znanstvenici ih datiraju u rasponu pojedinih razdoblja Jeronimova života, dok je najnezahvalnije navoditi broj rukopisa triju hagiografija,⁴ jer se novi rukopisi često pronalaze i bilježe. Autorica navodi i druge tekstove o sv. Jeronimu u hrvatskoj književnosti, te govori o mogućemu Marulićevu autorstvu nekih od njih. Navodi i neke tekstove i zbirke iz hagiografskoga tekstovnog korpusa *Vitae Patrum*, kojemu Jeronimova hagiografija pripada, korpusa koji je, prema dosadašnjim istraživanjima, ostavio znatne tragove i u hrvatskoj latinskoj, te u glagoljskoj i latiničnoj književnosti. Što se, međutim, rukopisa *Vitae Patrum* iz 819. godine tiče, njega ne smijemo uvrstiti među spomenike hrvatske latinske hagiografije, premda taj iznimno dragocjen kodeks ranosrednjovjekovne zapadne hagiografije, ispisan karolinom na 291 foliju (danas se čuva u Bibliothèque Royale de Belgique u Bruxellesu, sign. 8216-18), kako smo pisali u nekoliko navrata, ima poveznicu s panonskom Hrvatskom (*Hic liber fuit inchoatus in Hunia ...*), te govori o jednome iznimnome susretu slavenske hrvatske zemlje s franačkom književnom kulturom.⁵

Tekst Vinka Grubišića *Sv. Jeronim književnik* na kraju knjige (125–143), u kojemu autor, osim hagiografske trilogije, dotiče još neke tekstove koje bismo trebali uključiti u hagiografsko djelo sv. Jeronima, esej je o Jeronimovu književnome djelu.

Glavni dio knjige čine hrvatski prijevodi triju latinskih Jeronimovih hagiografija. O Jeronimovu hagiografskome djelu napisana je golema znanstvena literatura, a mnogo puta su objavljeni i ponovno se objavljuju i njegovi tekstovi – *Vita Pauli*, *Vita Hilarionis*, *Vita Malchi* – kao i njihovi prijevodi na europske jezike. Ipak, ponajprije zbog velikoga broja sačuvanih rukopisa, kritička izdanja Jeronimove hagiografske trilogije kasne. Izdanja koja možemo smatrati najbližima kritičkim izdanjima legendi priredili su R. Degòrski

⁴ Pogotovo prema starijim radovima, kao što je W. A. OLDFATHER; (ed.). *Studies in the Text Tradition of St. Jerome's «Vitae Patrum»*. Urbana: The University of Illinois Press, 1943.

⁵ Vidi: I. PETROVIĆ. Les »Vitae Patrum« dans la littérature croate du Moyen Âge. É. RENARD; M. TRIGALET; X. HERMAND; P. BERTRAND (éd.). »*Scribere sanctorum gesta*«. *Recueil d'études d'hagiographie médiévale offert à Guy Philippart*. Turnhout: Brepols, 2005, 283–307 (*Hagiologia*, 3); L'hagiographie, latine et vernaculaire, de l'espace croate, des origines à 1350. G. PHILIPPART (éd.). *Hagiographies. Histoire internationale de la littérature hagiographique, latine et vernaculaire, en Occident des origines à 1550*. Vol. IV. Turnhout: Brepols, 2006, 183–272 (*Corpus Christianorum*).

(*Vita Pauli*, 1987.), A. A. R. Bastiaensen (*Vita Hilarionis*, 1975.), dok je u novije vrijeme izdanja triju tekstova priredio E. M. Morales (za izdanje *Vita Pauli* poslužio se izdanjem Degòrskoga, ali ga je i proširio) u knjizi skupine autora posvećene Jeronimovoj hagiografiji.⁶ Naši autori donose paralelno latinski original i hrvatski prijevod tekstova. Vesna Badurina-Stipčević prevela je životopis sv. Pavla, a poslužila se izdanjima R. Degòrskoga, E. M. Moralesa, te tekstom koji je donijela još *Patrologia Latina*, t. 23 (*Vita beati Pauli monachi Thebaei / Život svetoga Pavla prvoga Pustinjaka*, 28–47). Vinko Grubišić preveo je životopise sv. Hilariona i sv. Malka, a priredio ih je prema latinskomu izdanju E. M. Moralesa i tekstu u *Patrologiji Latini* (*Vita Hilarionis / Život svetoga Hilariona*, 48–105; [*Vita Malchi*] *De monacho captivo / Život Malkov*, 106–123).

U *Bibliografiji o književnim djelima sv. Jeronima* nabrojani su neki noviji radovi o ovoj tematici. Nespretna je podjela (vjerojatno po želji nakladnika) na stranu literaturu i radove na hrvatskome jeziku, jer se tako gube iz vida, odnosno izostavljaju neki radovi hrvatskih autora na stranim jezicima. Knjiga je opremljena lijepim slikovnim priložima.

Najveću vrijednost knjige Vesne Badurine-Stipčević i Vinka Grubišića vidim u hrvatskome prijevodu triju latinskih hagiografija – *Vita Pauli*, *Vita Hilarionis*, *Vita Malchi* – u prijevodu kojim su i hrvatskim čitateljima dali i približili književno djelo sv. Jeronima, velikoga autora i hagiografa prvotne latinske Crkve.

IVANKA PETROVIĆ

⁶ Jérôme, *Trois Vies de moines [Paul, Malchus, Hilarion]*. Introduction par P. LECLERC, E. M. MORALES, A. de VOGÜÉ. Texte critique par E. M. MORALES. Traduction par P. LECLERC. Notes de la traduction par E. M. MORALES et P. LECLERC. Paris, Éditions du Cerf, 2007 [= Sources Chrétiennes, 508].